

Dr. Hasan Basri Özkan

**MODERN ULUSLARARASI HUKUKTA
NÜKLEER ENERJİ SANTRALLERİNİN
KRİTİK ALTYAPI GÜVENLİĞİ**

onikilevha
TİCARET SİGORTASI VE MENKUL DEĞERLER MENKUL DEĞERLER MENKUL DEĞERLER

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	VII
KISALTMALAR.....	XXIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM NÜKLEER ENERJİ, ENERJİ GÜVENLİĞİ VE ENERJİ HUKUKU ÜZERİNE TEMEL KAVRAMLAR

I. Enerji Kavramı ve Nükleer Enerji	13
1. Enerji Kavramı.....	13
2. Filyon ve Füzyon Kavramları ile Nükleer Enerji İlişkisi	14
3. Nükleer Enerji Santrallerinin Gelişimi	17
4. Günümüzde Nükleer Enerji Kullanımı	21
5. Nükleer Tesis Kavramı	22
II. Enerji Hukuku Kavramı ve Uluslararası Boyutları	26
1. Enerji Hukuku Kavramı.....	26
2. Uluslararası Enerji Hukuku ve Güncel Durumu.....	27
3. Nükleer Enerji Hukuku Kavramı ve Uluslararası Gelişimi	33
3.1. Nükleer Enerji Hukukunun Amaçları.....	40
3.2. Nükleer Enerji Hukukunun Güvenlik Özelindeki Temel Unsurları	41
3.3. Nükleer Enerji Hukukunun Uluslararası Kabul Gören Temel İlkeleri.....	42
3.3.1. Emniyet İlkesi	42
3.3.2. Güvenlik İlkesi.....	44

3.3.3. Sorumluluk İlkesi.....	45
3.3.4. İzin Alma İlkesi.....	45
3.3.5. Sürekli Kontrol İlkesi.....	47
3.3.6. Tazminat İlkesi.....	48
3.3.7. Sürdürülebilir Kalkınma İlkesi.....	48
3.3.8. Uyum İlkesi.....	52
3.3.9. Bağımsızlık İlkesi.....	53
3.3.10. Şeffaflık İlkesi.....	53
3.3.11. Uluslararası İşbirliği İlkesi.....	54
3.4. Uluslararası Nükleer Hukuku Düzenleyen Uluslararası Örgütler	61
3.4.1. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA).....	61
3.4.2. Nükleer Enerji Ajansı (NEA).....	72
3.4.3. EURATOM.....	75
III. Enerji Güvenliği Kavramı.....	79
1. Öğretide Enerji Güvenliği Kavramı.....	79
2. Birleşmiş Milletler'e Göre Enerji Güvenliği Kavramı.....	83
3. Uluslararası Enerji Ajansına Göre Enerji Güvenliği Kavramı.....	84
4. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'na Göre Enerji Güvenliği Kavramı.....	85
5. Avrupa Birliği'ne Göre Enerji Güvenliği Kavramı.....	85
6. Türkçe Uluslararası Hukuk Öğretisine Göre Enerji Güvenliği Kavramı.....	88
IV. Nükleer Emniyet ve Nükleer Güvenlik Kavramları	88
1. Nükleer Emniyet Kavramı.....	88
2. Nükleer Güvenlik Kavramı	90
3. Nükleer Emniyet ve Nükleer Güvenlik Arasındaki Benzerlik ve Farklar.....	95
4. Nükleer Güvenlik ve Emniyet Kültürü.....	97
4.1. Nükleer Güvenlik Kültürünün Önemi.....	99

4.2. Kapsamlı Bir Nükleer Güvenlik Kültürünün Evrensel Özellikleri	100
4.3. Nükleer Güvenlik Kültüründe Devletin Rolü.....	102
4.3.1. Devletin Güvenlik Politikası.....	103
4.3.2. Hassas Bilgilerin ve Tesislerin Devletçe Korunması.....	104
4.3.3. Hukuki Çerçevenin Oluşturulması	105
4.3.4. Sorumlulukların Dağılımı Ve Koordinasyonun Sağlanması.....	105
4.3.5. Güçlü Bir Nükleer Güvenlik Kültürünün Devletçe Desteklenmesi	106
4.3.6. Ulusal Düzeyde Farkındalık Oluşturulması	107
4.4. Nükleer Güvenlik Kültürü Hakkında Uluslararası Hukuk Araçları	110
V. Kritik Altyapı Kavramı ve Kritik Enerji Altyapı Güvenliği	110
1. Kritik Altyapı Kavramı.....	110
1.1. Kritik Altyapı Güvenliği Kavramı.....	112
1.2. Kritik Enerji Altyapısı Kavramı.....	112
2. Farklı Devletlerin Kritik Altyapı Tanımlamaları	114
2.1. G-8 Devletleri, Kritik Altyapı ve Kritik Enerji Altyapı Güvenliği	114
2.2. Avusturya.....	120
2.3. İsviçre	120
2.4. Norveç.....	120
2.5. İspanya	121
2.6. Ukrayna.....	121
2.7. Suudi Arabistan Krallığı.....	122
2.8. Kenya.....	122
2.9. Katar	122
2.10. Pakistan.....	123
2.11. Türkiye Cumhuriyeti.....	123
3. NATO'nun Kritik Altyapı Tanımlaması	124

3.1. NATO ve Kritik Enerji Altyapı Güvenliği	124
3.2. NATO'nun Kritik Enerji Altyapı Güvenliği Üzerine Çalışmaları.....	125
3.2.1. Washington Konferansı	126
3.2.2. Riga Zirvesi	126
3.2.3. NATO Parlamenter Asamblesi.....	129
3.2.4. Bükreş Zirvesi	130
3.2.5. Strazburg / Kehl Zirveleri	132
3.2.6. Gürcistan Semineri.....	132
3.2.7. Lizbon Zirvesi.....	132
3.2.8. Hırvatistan Konferansı.....	134
3.2.9. Chicago Zirvesi	134
3.2.10. Galler Zirvesi	135
4. AB'nin Kritik Altyapı Tanımlaması.....	137
4.1. AB'nde Kritik Enerji Altyapı Güvenliği Çalışmaları.....	141
4.1.1. 2005 Tarihli Yeşil Kitap'ta Kritik Enerji Altyapı Güvenliği.....	141
4.1.2. Kritik Altyapı Güvenliği Hakkında Avrupa Programı (EPCIP).....	142
4.1.3. Sürdürülebilir, Rekabetçi ve Güvenli Enerji İlkelerini İçeren Avrupa Stratejisi Yeşil Raporu'nda Kritik Enerji Altyapı Güvenliği.....	143
4.1.4. 1364/ 2006/EC Sayılı Karar'da Kritik Enerji Altyapı Güvenliği	145
4.1.5. COUNTERACT Projesi ve EURAM Projesi'nde Kritik Enerji Altyapı Güvenliği.....	145
4.1.6. AB Enerji Güvenliği İletişim Ağı ve Öncelikli Ara Bağlantı Planı'nda Kritik Enerji Altyapı Güvenliği.....	146
4.1.7. 2008 Tarihli Yeşil Rapor ve Stratejik Enerji Raporu'nda Kritik Enerji Altyapı Güvenliği.....	147

4.1.8. Lizbon Antlaşması'nda Kritik Enerji Altyapı Güvenliği.....	149
5. Avrupa Konseyi ve Kritik Enerji Altyapı Güvenliği	150
5.1. Siber Suçların Önlenmesine Dair Sözleşme' de Kritik Enerji Altyapı Güvenliği.....	150
5.2. 2008/114/EC Sayılı Avrupa Konseyi Direktifi'nde Kritik Enerji Altyapı Güvenliği	151
5.3. 27/05/2011 Tarihli Avrupa Konseyi Kararı'nda Kritik Enerji Altyapı Güvenliği.....	152
6. AGİT ve Kritik Enerji Altyapı Güvenliği	153
6.1. Maastricht Strateji Belgesi'nde Kritik Enerji Altyapı Güvenliği	154
6.2. Kritik Enerji Altyapılarının Terörist Saldırlardan Korunması Kararı	155
6.3. AGİT Viyana Zirvesi'nde Kritik Enerji Altyapı Güvenliği..	156
7. Kritik Altyapı Ölçütleri ve Nükleer Santraller Arasındaki İlişki..	157
VI. Bir Kritik Altyapı Olan Nükleer Tesislere Yönelik Tehditler Nelerdir?	158
1. Sıradan Tehditler.....	161
1.1. Hırsızlık.....	161
1.2. İhmaller / İhlaller.....	162
1.3. Nükleer Santral Kazaları.....	163
2. Öngörülemeyen Tehditler.....	166
2.1. Terörizm	167
2.1.1. Nükleer Terörizm.....	169
2.1.2. Siber Terörizm.....	172
2.1.2.a. Gerçekleşmiş Önemli Siber Saldırıları.....	176
2.1.2.b. Siber - Nükleer Güvenlik ve Tedbir.....	179
2.2. Sabotaj.....	180
2.3. Doğal Afetler.....	180

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI NÜKLEER GÜVENLİK REJİMİ

I. Nükleer Güvenlik Rejimi ve Sınıflandırılması	183
II. Uluslararası Nükleer Güvenlik Rejiminde Bağlayıcı Hukuki Araçlar	188
1. UAEA Bünyesinde Bağlayıcı Hukuki Araçlar.....	188
1.1. Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Sözleşmesi.....	189
1.1.1. Sözleşme'nin Amaçları.....	190
1.1.2. Sözleşme'nin Kapsamı.....	191
1.1.3. Maddi Yükümlülükler.....	191
1.2. Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Sözleşmesi Hakkında 2005 Tarihli Değişiklik.....	195
1.2.1. Değişikliğin Amaçları.....	197
1.2.2. Değişikliğin Kapsamı.....	197
1.2.3. Maddi Yükümlülükler.....	199
1.3. Nükleer Kazaların Erken Bildirimi Sözleşmesi.....	200
1.3.1. Sözleşmenin Kapsamı.....	201
1.3.2. Maddi Yükümlülükler.....	203
1.4. Nükleer ve Radyolojik Kaza Durumunda Acil Yardım Sözleşmesi.....	206
1.4.1. Sözleşme'nin Amacı.....	206
1.4.2. Sözleşme'nin Kapsamı.....	207
1.4.3. Maddi Yükümlülükler.....	208
1.4.4. Talepler ve Tazminat.....	212
1.4.5. Yardımın Sona Ermesi.....	213
1.5. Nükleer Güvenlik Sözleşmesi.....	213
1.5.1. Sözleşme'nin Amaçları.....	214
1.5.2. Maddi Yükümlülükler.....	215
1.5.3. Akran Gözden Geçirme Raporu.....	222

1.6. Tüketilen Yakıt Yönetiminin Güvenliği ve Radyoaktif Atık Yönetiminin Güvenliğine Dair Ortak Sözleşme	223
1.6.1. Sözleşme'nin Amacı.....	225
1.6.2. Sözleşme'nin Kapsamı	226
1.6.3. Maddi Yükümlülükler	227
1.7. UAEA Proje ve Tedarik Antlaşmaları	234
1.8. UAEA Güvenlik Antlaşmalarına Ek Güvenlik Protokolü....	234
2. BM Bünyesinde Birincil Hukuki Araçlar.....	236
2.1. Terörist Bombalamaların Önlenmesi Hakkında Uluslararası Sözleşme.....	236
2.1.1. Gelişim Şartları.....	236
2.1.2. Sözleşme'nin Amacı.....	237
2.2. Nükleer Terör Eylemlerinin Bastırılması İçin Uluslararası Sözleşme.....	238
2.2.1. Sözleşme'nin Amacı.....	239
2.2.2. Sözleşme'nin Kapsamı	240
2.2.3. Maddi Yükümlülükler	241
3. IMO Bünyesinde Birincil Hukuki Araçlar	245
3.1. IMO Araçlarının Amacı ve Kapsamı.....	248
3.2. Maddi Yükümlülükler	248
4. BM Şartı VII. Bölümü'ne Göre Kabul Edilen BM Güvenlik Konseyi Kararları	249
4.1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1373 (2001) Sayılı Kararı.....	250
4.2. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1540 (2004) Sayılı Kararı.....	252
4.3. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2341 (2017) Sayılı Kararı.....	256
5. AB'nin Kurucu Antlaşmalarından EURATOM Antlaşması Kapsamında Hukuki Çerçeve	262
5.1. EURATOM Antlaşması'na Dayalı Birincil Hukuk	262
5.1.1. EURATOM Antlaşması'nda Amaç ve Görevler	263

5.1.2.	Radyasyondan Korunma.....	264
5.1.3.	Güvenlik Önlemleri.....	265
5.2.	EURATOM Antlaşması'na Dayalı İkincil Hukuk	266
5.2.1.	Sağlık, Güvenlik ve Radyasyondan Korunma.....	268
5.2.1.a.	Nükleer Emniyet İçin Çıkarılmış Direktifler	271
5.2.1.b.	Radyoaktif Atık, Harcanan Nükleer Yakıt ve Nükleer Malzeme Taşıma.....	274
5.2.1.c.	Özel Birim Mevzuatı	275
5.2.1.d.	Avrupa Komisyonu Tarafından Doğrulama.....	275
5.2.2.	Güvenceler	276
5.3.	EURATOM Konularında Uluslararası Anlaşmalar Akdedilebilmesi Konusu	277
6.	Bölgesel Nükleer Silahsız Bölge Antlaşmaları	278
III. Uluslararası Nükleer Güvenlik Rejiminde Öneri Niteliğinde		
Hukuki Araçlar		
1.	BM Bünyesinde Öneri Nitelikli Hukuki Araçlar.....	280
1.1.	BM Küresel Terörle Mücadele Stratejisi (UNGCTS- A / RES / 60 / 288)	280
1.2.	Zangger Komitesi Kuralları.....	281
1.3.	Nükleer Tedarikçiler Grubu Rehberi.....	283
2.	Avrupa Komisyonu Önerileri.....	285
3.	UAEA Bünyesinde Yayınlanan Öneri Niteliğinde Hukuki Araçlar	286
3.1.	Nükleer Malzeme ve Tesislerin Fiziki Korunmasına İlişkin Nükleer Güvenlik Önerileri	288
3.2.	UAEA Nükleer Güvenlik Yayınları/ Kılavuzlar	291
3.3.	2017 Tarihli Nükleer Malzemelerin ve Nükleer Tesislerin Fiziksel Korunmasına Dair Uluslararası Konferans Kararları	293

4. Davranış Kuralları ve Uluslararası Örgütler Nezdinde Kuralların Kullanılması	294
4.1. Davranış Kuralları (Code of Conduct)	294
4.2. Uluslararası Örgütler Nezdinde Davranış Kurallarının Kullanımı	296
4.2.1. NEA Nezdinde Davranış Kuralları	296
4.2.2. EURATOM Nezdinde Davranış Kuralları	297
4.2.3. ICRP Uluslararası Radyasyon Koruması Komisyonu Nezdinde Davranış Kuralları	298
4.2.4. UAEA Nezdinde Davranış Kuralları	299
4.2.4.a. Araştırma Reaktörlerinin Geliştirilmesi ve Güvenliği Hakkında Davranış Kuralları	300
4.2.4.b. Radyoaktif Kaynakların Emniyeti ve Güvenliği İle İlgili Davranış Kuralları	303
4.2.4.b.1. Kuralların İçeriği	303
4.2.4.b.2. Kuralların Amaçları	304
4.2.4.b.3. Kurallar Konusunda Devletlere Sunulan Öneriler	304
4.2.4.c. Radyolojik Kaynakların İthalatı ve İhracatı Hakkında Ek Rehber	306
4.2.4.d. Radyoaktif Kaynakların Güvenliği ve Emniyeti ile İlgili Ek Rehber	309

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÜKLEER ENERJİ SANTRALLERİNİN KRİTİK ALTYAPI GÜVENLİĞİNDEN DOĞAN SORUMLULUK

I. Uluslararası Sorumluluk Kavramı	311
1. Devletlerin Uluslararası Sorumluluğu	314
1.1. Sorumluluk Türleri	317
1.1.1. Kusur Sorumluluğu	317

1.1.2. Kusursuz Sorumluluk.....	317
1.2. Uluslararası Hukukun İhlâli.....	320
1.3. Devletin Uluslararası Sorumluluğunun Doğurduğu Yükümlülükler	323
1.4. Devletin Uluslararası Nitelikteki Haksız Fiili.....	324
1.4.1. Uluslararası Haksız Bir Fiilden Ötürü Devletin Sorumluluğu	324
1.4.2. Devletin Uluslararası Haksız Fiilinin Unsurları	325
1.4.2.a. İsnat	326
1.4.2.b. İhlâl	334
1.4.3. Zararın ve Kusurun Değerlendirilmesi.....	336
1.4.3.a. Zarar	336
1.4.3.b. Kusur	337
1.4.4. Devletin Fiilinin Uluslararası Nitelikteki Bir Haksız Fiil Olarak Nitelendirilmesi Hususunda İç Hukuk ile Uluslararası Hukuk Arasındaki Ayrım	338
1.4.5. Uluslararası Haksız Fiilin Hukuki Sonuçları	339
1.4.6. Sorumluluktan Doğan Uluslararası Yükümlülüklerin Değerlendirilmesi.....	345
2. Uluslararası Örgütlerin Sorumluluğu	346
2.1. Uluslararası Örgüt Tanımı ve Sorumluluk İlişkisi	346
2.2. Uluslararası Örgütlerin Sorumluluğuna Dair Taslak Maddeler.....	348
II. Nükleer Enerji Santrallerinin Kritik Altyapı Güvenliğinden Doğan Sorumluluğun Niteliği ve Gereklilikleri.....	352
1. Devletin Sorumluluğu.....	352
1.1. Erga Omnes Yükümlülükler Açısından Sorumluluk.....	354
1.2. Bir Devlet Teşkilatı İçinde Nükleer Güvenlik Sorumlulukları ve Atanması	356
1.3. Hassas Bilgi Sorumlulukları.....	361
1.4. Sınıflandırma Sorumlulukları.....	362
1.5. Ulaştırma Sorumluluğu	363

1.6. Taşıma Sırasında Eksik veya Çalınan Radyoaktif Materyalin Tespiti ve Kurtarılması İçin Önlemler Alma Görevi.....	365
1.7. Rol ve Sorumlulukların Tanımlanarak Hesap Verilebilirliğin Sağlanması.....	366
1.8. Nükleer Güvenlik Rejiminin Denetiminin Sürdürülmesi ve Düzenli Değerlendirilmesi Sorumluluğu .	367
1.9. 28.07.2022 Tarihli BM Genel Kurulu Kararı ve İnsan Hakları Sorumluluğu.....	368
2. Kişilerin Sorumluluğu.....	372
III. Sivil Amaçlı Nükleer Santrallerde Üçüncü Kişilere Verilen Zararlarda İşletenin Sorumluluğu.....	375
1. Nükleer Sorumluluk Rejimi.....	375
2. Nükleer Sorumluluğa İlişkin Uluslararası Anlaşmalar.....	377
2.1. Nükleer Enerji Alanında Üçüncü Şahıslara Karşı Hukuki Sorumluluğa İlişkin Paris Sözleşmesi.....	378
2.2. 1964 Tarihli Paris Sözleşmesi'ni Yenileyen Brüksel Ek Sözleşmesi	381
2.3. Nükleer Zararlar Hakkında Hukuki Sorumluluğa İlişkin 1963 Tarihli Viyana Sözleşmesi	383
2.4. Paris ve Viyana Sözleşmelerinin Ortak Uygulanmasına İlişkin 21.10.1988 Tarihli Ortak Protokol	385
2.5. 1997 Tarihli Nükleer Hasar İçin Mevcut Tazminat Miktarını Artıran Ek Sözleşme ve Viyana Sözleşmesi'ni Değiştiren Protokol	386
3. Paris ve Viyana Sözleşmelerinin Kıyaslanması.....	388
IV. Uluslararası Hukukun İzin Verdiği Faaliyetlerden Doğan Zararlar Üzerine Hukuki Sorumluluk Rejimi	392
1. 2001 Tarihli Tehlikeli Faaliyetlerden Kaynaklanan Sınır Aşan Zararların Önlenmesi Üzerine Kurallar.....	392
2. Tehlikeli Faaliyetlerden Kaynaklanan Sınır Aşan Zarar Durumunda Zararın Paylaştırılmasına İlişkin 2006 Tarihli Taslak İlkeler	397

SONUÇ 403

KAYNAKÇA..... 423